

L'ENSENYAMENT
A TÀRREGA
(1900-1915)²

Per Joan Novell i Balagueró

14

ÉS evident que l'esforç econòmic municipal vers l'ensenyança havia estat molt important, especialment d'ençà de la vinguda dels PP. Escolapis¹. L'oferta educativa, doncs, era àmplia i alguns centres aconseguiren nivells considerables de qualitat, la qual cosa limità significativament les alternatives de les tradicionals escoles privades de pis. No cal dir que el compromís definitiu del Govern, de pagar els mestres de les escoles públiques, a partir de 1902, esdevingué una important ajuda per a la deficient economia municipal.

1. REFORMISME, REGENERACIONISME I INTERVENCIIONS DE L'ESTAT EN L'ÀMBIT EDUCATIU.

El fracàs de l'estratègia de la Restauració, la desaparició de Cànovas (1897) i de Sagasta (1903), les greus repercussions de les pèrdues colonials de 1898, junt a l'involucionisme econòmic, social, cultural i polític, dugué el país vers una crítica constant de l'opinió pública i vers una inestabilitat política incapaç d'oferir continuïtat a cap programa reformista consistent. L'alternativa semblava evident: solament una profunda reforma en el procés educatiu podria regenerar el cos social redimint-lo de la seva incultura i del seu subdesenvolupament. Fou l'època de les grans propostes pedagògiques i, en alguns casos, materialitzades amb importants esforços i no menys eficàcia. La Institución Libre de Enseñanza, la Reforma Escolar de Manuel M. Cosío i les denúncies de Joaquín Costa varen contribuir a l'expansió de l'esmentat sentit renovador arreu l'Estat Espanyol. A Catalunya, s'anà consolidant un important moviment pedagògic amb els mestres Francesc Flos, Joan Bardina, Alexandre Galí, Joan Palau Vera i Paul Vila, entre altres, que crearen i dirigiren escoles, en les quals s'assajaren experiències d'aprenentatges molt innovadores².

En aquest context de crítica constant a la «màquina» educativa de l'Estat i especialment a la condició lamentable dels mestres i professors, el ministre García Alix —abril de 1900— estrenà un projecte de racionalització administrativa del nou Ministeri d'Instrucció Pública i de Belles Arts³. Uns mesos més tard, el mateix govern Silvela, partidari d'intensificar l'intervencionisme de l'Estat en matèria social —i consolidar així el propi poder davant els incipients postulats socialistes i republicans— disposà l'absorció de les escoles municipals mitjançant el pagament de les nòmines del magisteri oficial a càrrec dels pressupostos generals⁴. A més, inicià una profunda reforma de l'ensenyament, respectada i ampliada pel posterior Ministeri liberal del Comte de Romanones. Dita reforma, a més de transformar les escoles municipals en estatals, regulà el batxillerat, dividint-lo en clàssic i tècnic; establí el dret d'inspecció i de control de l'Estat sobre l'ensenyament privat i regulà les titulacions dels docents dels centres d'ensenyament mitjà incorporats. El fet de no exigir la titulació de llicenciats als membres de les ordes religioses de la Companyia de Jesús, dels Escolapis i dels Agustins en reconeixement al seu prestigi i dedicació pedagògiques, a més d'ordenar l'ensenyança de la religió catòlica a tots els centres oficials⁵, desencadenà una profunda lluita política entre els conservadors i els liberals.

El nou ministre d'Instrucció, Sr. Romanones —març de 1901/desembre de 1902—, manifestà públicament que li preocupava que els Instituts d'Ensenyament Mitjà estiguessin buits i els col·legis religiosos plens⁶. Al seu parer, «la escuela confesional se revela como un reducto de clericalismo y como un

vehículo de odio antiliberal»⁷. Amb aquests criteris, és obvi entendre que la reforma educativa de Romanones, a més d'impulsar definitivament el pagament estatal dels mestres, establís la igualtat en matèria de titulacions, anul·lant l'excepció aplicada pel ministre conservador Garcia Alix als membres de les tres ordes religioses esmentades. Decretà, alhora, que l'ensenyança de la religió esdevingués voluntària i obligà els alumnes d'ensenyament mitjà, matriculats als centres privats, a examinar-se als instituts nacionals de batxillerat.

L'església entenia que el que s'estava legislant a l'estat espanyol tenia evidents paral·lelismes amb el que venia succeint a França, la qual cosa desencadenava una important immigració de religiosos. Estratègicament aprofità la celebració de l'any jubilar i organitzà actes religiosos multitudinaris arreu del país, i no sempre pacífics. En aquest mateix context, el R.D. de 19 de setembre de 1901, aplicant restrictivament els articles 29 i 30 del Concordat, en relació a la mateixa legalitat de moltes de les ordes religioses fou, a criteri del professor Manuel de Puelles, una declaració de «guerra» del govern liberal contra l'església. La reacció immediata i unànime, d'aquesta, contra el R.D. esmentat, que obligava la inscripció de totes les Congregacions als corresponents Govern Civils, dugué a l'Administració a suavitzar les seves pretensions, evitant així un enfrontament obert entre l'Església i l'Estat —R.O. de 9 d'abril 1902⁸.

Després de la successió precipitada de deu governs —cinc conservadors seguits de cinc liberals, entre desembre de 1902 i desembre de 1906—, Maura accedí al poder —gener de 1907/octubre de 1909—. A nivell de política educativa, allargà l'ensenyament obligatori fins els 12 anys i, òbviament, no féu cap esforç vers l'aplicació de la reforma liberal de Romanones. Sens dubte, els greus problemes polítics i la forta inestabilitat dels governs afavoriren l'aparcament dels temes més virulents en matèria educativa. Potser com una mena de desgreuje a l'Església, després de la rauxa antireligiosa de la Setmana Tràgica de Barcelona i llurs conseqüències, el govern Moret, pocs dies abans d'abandonar el poder, signà el R.D. de 3 de febrer de 1910, el qual limitava la inspecció de l'Estat als establiments privats d'ensenyança, establia les condicions higièniques que havien de tenir i prohibia la difusió de tot allò que fos contrari a la moral, a la pàtria i a les lleis. El mateix decret reconeixia «la notoria importància de los intereses morales i materiales que la enseñanza representa»⁹.

El govern de Canalejas —febrer de 1910/novembre de 1912— aportà poca cosa en l'àmbit de l'ensenyament. Inicialment, intentà una reforma del Concordat d'acord amb el Vaticà. El fracàs de la dita negociació l'enfrontà obertament amb l'Església, després d'establir la famosa «Ley del Candado». El desgast governamental, provocat per una política d'inestabilitat social i l'assassinat del mateix president Canalejas, possibilitaren la recuperació del poder per part dels conservadors. Quasi per inèrcia, l'acció del govern Dato —octubre de 1913/desembre de 1917— significà un pas enrera en la política educativa liberal vigent. Un R.D. de 15 d'octubre de 1914 autoritzà «a los individuos que, dedicados a la enseñanza, pertenezcan a la Compañía de Jesús, Escuelas Pías y Agustinos, para enseñar a sus colegios libres o incorporados a los establecimientos docentes oficiales, y para que puedan tomar parte con voz y voto en los tribunales de examen de sus alumnos, de igual modo que los profesores colegiados con título de licenciado o doctor en ciencias o letras». Uns dies més tard, es publicà una nova disposició, tot recordant als col·legis incorporats l'obligació de respectar la normativa legal en matèria de titulacions, exceptuant d'aquesta normativa a «los colegios de las corporaciones religiosas tradicionalmente reconocidas como dedicadas a la enseñanza por razón de su Instituto, como son los de los Agustinos, Compañía de Jesús y Escuelas Pías»¹⁰.

El gran debat sobre la «qüestió religiosa» i l'ensenyança a l'Estat espanyol enfrontà conservadors, liberals i Església des de primers de segle. Amb tot, hom pensa que el fet diferencial de Catalunya, la tradicional desconfiança en la gestió governamental —tant entre els amos com entre els treballadors—, ara extensiva a l'escola pública, l'existència de nombrosos convenis escolars entre els municipis i congregacions religioses i el tarannà empresarial i eficaç dels catalans, anaren seleccionant i potenciant algunes escoles, més pels serveis educatius que oferien que per l'ideari que les inspirava. Així es pot comprendre l'acceptació popular d'aquelles experiències d'aprenentatge innovadores fonamentades en la llengua i cultura catalanes; la renovació pedagògica i el bon fer d'algunes escoles municipals que Bar-

celona mai no abandonà; l'acceptació d'una bona colla d'escoles cristianes, que a més d'ensenyar es convertien en importants centres socials i d'esbarjo; el reconeixement popular d'aquells mestres d'escola pública que es donaren vocacionalment a la formació d'infants, joves i adults en molts nuclis urbans i especialment rurals. Evidentment, hom creu que algunes de les esmentades premises es donaren pluralment en l'àmbit educatiu de la ciutat de Tàrraga, entre els anys 1900 i 1915.

2. LA CRISI DE L'ESCOLA PÚBLICA I LA CONSOLIDACIÓ DE L'ENSENYANÇA RELIGIOSA A LA CIUTAT (1900-1907)

2.1 L'escola pública de nenes

L'escola pública de nenes fou dirigida per la mestra propietària Sra. Mercè Baduell des del setembre de 1893 fins l'11 de maig de 1905, en que fou destinada a Martorell. En termes generals, s'havia valorat positivament el seu mestratge, tant per part de la Junta Local d'Instrucció Primària com per la del Sr. Inspector. En l'acta de la Junta Local, del dia 10 de juliol de 1903, es pot llegir: «(...) visitada la escuela pública elemental a cargo de la profesora Dña. Mercedes Baduell ha podido esta Junta apreciar el buen estado de instrucción en que se hallan las niñas en las diversas materias que comprenden los respectivos programas, cuyos adelantos si no son mayores es debido en su mayor parte a la falta de asistencia de las alumnas, según resulta de los libros de asistencia por lo que la Presidencia las exhortó a la puntualidad y aplicación»¹¹. A excepció d'aquest document i dels corresponents pressupostos anuals incomplets, sabem poca cosa més d'aquesta època de l'escola.

A partir del nou destí de la Sra. Mercè Baduell, s'inicià una etapa d'instabilitat professional de les mestres de torn, disminuïren progressivament el nombre de matrícules i l'assistència a l'escola de nenes. El dia 18 d'abril de 1905, s'encarregà del centre la Sra. Maria Dolors Cuadras. Sense poder acabar el curs, el dia 1 de juliol, fou substituïda per la Sra. Maria Sangrà Balla. Al cap d'un any, prengué possessió de l'escola pública de nenes la seva propietària Sra. Fortunata Ortíz de Delgado, la qual morí el dia 4 de març de 1907. A partir d'aquest moment, l'escola restà tancada fins el dia 8 de juny, en què fou nomenada la mestra interina Sra. Maria Dolors Sánchez i Germà. Dos mesos més tard, el dia 22 d'agost, prengué possessió la nova mestra propietària Sra. Amàlia Soler Amades¹².

Segons la Memòria del curs 1907-1908, presentada per la nova responsable de l'escola pública de nenes, la matrícula màxima aconseguida havia estat de 45 alumnes, entre els cursos 1897-98/1906-07. Al setembre de 1907, la matrícula fou de 19 nenes; els nivells d'aprenentatge que havia trobat en les alumnes «eran bajísimos con la mayoría casi analfabetas..(..) no tenían hábitos de orden ni de disciplina..(..) no conocían ni el nombre de las materias que aprendían..(..) solamente sabían hacer calceta»¹³.

2.2 L'escola pública de pàrvuls

L'escola pública de pàrvuls gaudí sempre d'una important consideració ciutadana d'ençà que la mestra Sr. Germana Rosell assumí la seva direcció el curs 1893-94. L'acta de la Junta Local d'Instrucció Primària, del dia 10 de juny de 1903, constata «la disciplina y aplicación de las niñas en especial de las asignaturas de Religión y nociones geográficas que demuestran los buenos oficios de la profesora a pesar de ser la concurrencia bastante regular y continua» —òbviament es refereix a l'elevada matrícula, propera a un centenar de nens i nenes, amb una assistència mitjana d'uns 80¹⁴. Uns anys més tard, el dia 15 de juliol de 1907, l'acta d'exàmens de la Junta Local deixà constància dels bons resultats de l'escola de pàrvuls dirigida per la Sra. Rosell, a qui es concedí la menció honorífica del «vot de gràcia»¹⁵.

2.3 L'escola pública de nens

Contràriament, l'escola pública de nens, dirigida pel mestre Sr. Joan Bautista Isbert, l'any 1898 entrà en una etapa de crisi. El dia 10 de juny de 1903, després dels exàmens públics reglamentaris, la Junta Local redactà la corresponent acta amb els termes següents: «(...) se han encontrado en dicha escuela cinco niños, y como en la misma se ha notado la falta de régimen y métodos de enseñanza, así como los programas de las diversas asignaturas que aquella comprende se hallan dichos niños en el más deplorable estado de instrucción, así como el profesor deja completamente abandonada su sagrada misión en perjuicio de la educación e instrucción, por lo que no puede menos esta Junta que hacerlo constar aún con sentimiento, dando de ello cuenta a la superioridad a los efectos procedentes»¹⁶. A partir d'aquesta visita es desencadenà un autèntic procés en un intent de normalitzar la situació de l'escola pública de nens. Pressionat per les circumstàncies, el mestre Sr. Joan Bautista Isbert sol·licità la jubilació el dia 25 de gener de 1904. Paral·lelament, l'autoritat municipal sol·licità una inspecció urgent de la dita escola i, després d'un silenci administratiu incomprensible, el dia 12 de novembre, el Sr. Alcalde, dos regidors i el secretari de l'Ajuntament visitaren l'escola i deixaren testimoni d'aquella històrica visita amb aquests termes: «Constituidos los señores antes mentados en el expresado local, se han visto sorprendidos al confirmarse las muchas reclamaciones que extra oficiales se han producido ante esta Alcaldía, de la absoluta carencia de instrucción en dicha escuela puesto que siendo como se deja dicho a la hora de las diez y media, no se ha encontrado en dicha escuela ni un solo niño, y no es eso lo peor sino que ni siquiera estaba el maestro en ella, teniéndola abierta (...). Los cuerpos de carpintería y demás enseres se hallan completamente cubiertos de polvo, habiendo manifestado espontáneamente la esposa e hija del Sr. profesor que iban a llamarle para que bajara de su piso y que efectivamente no asiste a la escuela desde muchos meses ningún niño por lo que verían con satisfacción se resolviera pronto el expediente de jubilación que tiene incoado. Examinadas las listas de presencia y libros respectivos, resulta no llevarse ninguno en dicha escuela, lo que corrobora en absoluto que no asisten alumnos ni se ha hecho la escuela nocturna de adultos. El día 10 del corriente y hora de las diez el propio Sr. Alcalde y el concejal D. José Elías fueron a dicha escuela y tampoco encontraron a ella el profesor ni a ningún niño, estando aquella abierta. Como hace muchos meses que esta escuela está completamente abandonada por culpa del profesor sin que se haya girado en ella visita alguna de inspección a pesar de los oficios que esta Alcaldía remitió a la Ilustre Junta Provincial en diez y ocho de junio de mil novecientos tres (..) y cuyo abandono es por desgracia público y notorio, se acuerda acudir en queja al I.S. Rector de la Universidad acompañando copia de la presente y de los oficios antes citados, para que en su visita ordene una visita extraordinaria de inspección con la urgencia que el caso requiere, y ordenar en su caso la suspensión del indicado maestro u obligarle a que ponga sustituto idóneo, interín se le resuelve el expediente de jubilación cuya instancia cursó esta Alcaldía en veinte y uno de enero último bajo el número cincuenta y ocho, pues no puede Tárrega consentir por más tiempo se perjudiquen tan grandemente la instrucción pública a que tiene derecho y cuyo sueldo cobra el profesor completamente inútil. Segun puede comprobarse a todas horas, y si por acaso, lo que no se cree no se proveyera por el Rectorado lo procedente siguiendo igual conducta que la Provincial y con la urgencia que es de esperar, se acusa en queja a la Dirección General o Ministerio respectivo. Seguidamente, vistos los presupuestos escolares de la escuela de niños para 1905 y considerando que durante el año actual no ha asistido a la indicada clase ni un solo niño, se acuerda que no habiéndose podido invertir el material consignado para el año actual sirva éste para el ejercicio de 1905. Y no habiendo más que relatar se acuerda remitir copia certificada de la presente al I.S. Rector de la Universidad Literaria de Barcelona, a los efectos procedentes...»¹⁷.

Evidentment, la situació esdevingué greu: l'escola de nens restava buida i la indisposició del seu responsable havia arribat a una situació límit. L'Ajuntament, per la seva part, intentava solucionar la situació, però no aconseguia de l'Administració la resposta volguda. Amb tot, el 18 de gener de 1905, la Junta Local es reuní amb motiu d'haver-se rebut un ofici de la Junta Provincial d'Instrucció Pública, ordenant «.. la formación del oportuno expediente contra el maestro de la escuela pública de esta localidad D. Juan Bautista Isbert». Després d'haver discutit la proposta i no volent perjudicar el dit mestre,

en consideració als seus anys de magisteri a la ciutat i del seu estat de salut, la Junta Local acordà «.. suspender la formación del expediente, siempre y cuando se provea de un sustituto a la escuela mientras se tramita la jubilación correspondiente»¹⁸. Amb la lentitud acostumada, es rebé l'ordre de cessament del Sr. Isbert, per jubilació, i el 21 de juliol de 1906, es nomenà mestre interí de l'escola de nens el Sr. Antoni Gusart, el qual la dirigí fins el dia 1 d'agost de 1907, que fou substituït pel mestre propietari Sr. Bonaventura Amigó. L'esmentat Sr. Gusart, des del 1899, dirigia una escola particular a la ciutat¹⁹, la qual cosa esdevingué fonamental per tal que pogués reeixir l'escola pública de nens. Tot i que, l'acta dels exàmens públics, del 14 de juliol de 1907, manifestés que «.. la asistencia escolar dejara mucho que desear..», l'esforç pedagògic del Sr. Antoni Gusart fou reconegut «..acordándose concederle un voto de gracia»²⁰.

2.4 Les escoles de pis

Entre les escoles privades hi ha constància documental que l'esmentat mestre Gusart havia obert una escola Elemental i Superior de nens el dia 4 de maig de 1899. La corresponent autorització no fou concedida fins el 27 de gener de 1905. Inicialment, l'escola s'ubicà al carrer Ponent, 5, 1er. i l'any 1907, fou traslladada a la plaça del Carme, 3, baixos. Dita escola fou coneguda amb el nom de Col·legi del Sagrat Cor i tingué autoritzades 20 places escolars.

L'escola d'Ensenyança Primària de la Sra. Gasó, del carrer Agoders, 14 fou autoritzada el 7 de febrer de 1905, i escolaritzava uns 30 alumnes. A més, durant el curs 1905-1906, oferiren els seus serveis educatius les escoles de la Sra. Quina i les conegudes amb els noms de Calaf, Segura i Morera. Fins ara, no m'ha estat possible trobar altres referències de les esmentades institucions. Suposadament, la seva trajectòria hagué de ser curta i d'escassa incidència social²¹.

2.5 L'escola del «Círculo Republicano Obrero Instructivo» de Tàrraga

La inquietud educativa d'alguns sectors obreristes de Barcelona fou significativa, a primers de segle. Francesc Ferrer i Guàrdia fou el creador de la pedagogia llibertària a través de l'Escola Moderna i el propi lerrouxisme potencià l'establiment d'escoles obreres a les seves «Casas del Pueblo» i als seus centres de «Fraternitat Republicana» a Barcelona i altres nuclis industrials de Catalunya.

Entre les posicions polítiques existents a Tàrraga, destacà un grup republicà actiu enfrontat a la classe burgesa i, evidentment, a l'església. L'any 1904 es trobava ben consolidat el «Círculo Republicano Obrero Instructivo». Tenia la seu social al carrer Ponent, 83 i aplegava 212 socis: el seu president era el Sr. Francesc Jordana i Cots. Dita institució sol·licità, l'11 d'agost de 1904, el permís corresponent per a l'establiment d'una escola de Primera Ensenyança, al carrer Sant Pelegrí, 26, el qual fou concedit el 7 de setembre del mateix any. L'escola havia iniciat la seva tasca el mes de setembre del 1903, sota la direcció del mestre Sr. Lluís Plassa i Olivé. El centre hagué de tenir una curta durada. L'últim curs del qual ha trobat notícies és el 1905-1906 i, per altra part, el Sr. Plassa deixà la ciutat per obrir una escola particular a la Fuliola. Sembla ser que l'escola romangué propera al lerrouxisme i, possiblement, sorgí com una alternativa a l'abandó de l'escola pública de nens, davant la impossibilitat òbvia de no poder acceptar l'educació gratuïta, però religiosa, de l'Escola Pia²².

2.6 L'Escola Pia

L'Escola Pia era un col·legi religiós que s'havia establert a la ciutat a petició de l'Ajuntament, l'any 1884. Les classes d'Ensenyança Elemental estaven plenes d'alumnes externs, «recomanats» i alguns interns. Evidentment, a primers de segle era molt més difícil atraure els alumnes cap els estudis de batxi-

AÑO 1900.

l·lerat. Tot i que els «recomanats», migpensionistes i interns abonaven les corresponents mensualitats, l'escritura fundacional entre el municipi i l'Escola Pia establí que s'havien d'admetre 80 alumnes gratuïts majors de 6 anys a la primera classe, 60 a la segona i 50 a la tercera. En la classe quarta i superior on els externs i els recomanats rebien, conjuntament, les mateixes lliçons, no es va fixar el nombre²³. L'any 1904, davant l'important increment de sol·licituds d'ensenyança primària i les dificultats, per altra part, de mantenir els sis cursos de batxillerat, es decidí, d'acord amb l'Ajuntament, la modificació de l'escritura fundacional. Així, s'elaborà un projecte capaç d'escolaritzar més alumnes d'Ensenyament Elemental i Superior mitjançant l'alternança progressiva i anual dels cursos de Batxillerat. El projecte quedà regulat i planificat des del curs 1904/1905 al 1911/1912²⁴. L'Escola Pia, des del curs 1884/85 fins el 1902/1903, enregistrà una mitja anual d'uns 20 interns i uns 60 recomanats²⁵. Acceptant, amb el nou pla, uns 190 externs i gratuïts, el nombre total d'alumnes que podien ésser escolaritzats serien uns 270, aproximadament.

L'any 1902, la comunitat religiosa estava formada per 15 sacerdots i 3 germans, 13 dels quals impartien classes. La seva qualitat educativa restava plenament reconeguda i la jornada escolar era intensa i molt racionalitzada²⁶. Els dies festius eren aprofitats per desenvolupar una bona colla d'iniciatives culturals i esportives. Evidentment, davant la profunda crisi de l'escola pública de nens, moltes famílies sol·licitaren escolaritzar els seus fills a l'Escola Pia, i fou llavors quan la direcció del centre, mancomunadament amb l'autoritat municipal, negocià la modificació de l'escritura fundacional amb la finalitat de poder acollir gratuïtament molts més alumnes targarins.

2.7 El col·legi Sant Josep i l'escola de l'Hospital

L'estructura arquitectònica del col·legi Sant Josep quedà acabada durant la primera dècada del segle XX, i ocupava una extensió superior als 2000 m², un miler dels quals estaven edificats.

Les seves alumnes passaven molt de temps al centre entre dies de classe, festius i nombroses celebracions religioses i commemoratives que s'anaven succeïnt periòdicament. L'Escola Dominical omplia d'activitat la vida del centre les tardes dels diumenges. Les noies que treballaven i que no havien tingut l'oportunitat de superar un cert analfabetisme o bé volien ampliar els seus coneixements domèstics i artístics, aprofitaven l'oportunitat que els oferia el col·legi i l'associació de la Guàrdia d'Honor, constituïda per ex-alumnes que, juntament amb les germanes, s'encarregaven d'aquest servei. La seva festa anual se celebrava, amb solemnitat, el dia 31 de desembre.

Es conserven els «Diarios de la Comunitat 1885-1930»²⁷ en els quals s'anotaven tots els esdeveniments, celebracions, visites, entrades de noves alumnes, etc., però amb un tractament molt breu i molt més domèstics i religiós que escolar. Fullejant-los es pot observar que les vacances d'estiu s'iniciaven el dia 1 d'agost i s'acabaven l'1 de setembre o l'1 d'octubre, segons els cursos i edat de les alumnes. Hi havia molta agilitat en aquest sentit i les germanes s'adaptaven a les necessitats de cada família. Normalment, les alumnes hi passaven molts anys al col·legi, i tot això afavoria l'escassa mobilitat de matrícules a començaments de curs; al parvulari, durant tot l'any s'anaven acceptant alumnes nous.

El col·legi impartia una àmplia cultura general sense límit d'edats i una formació completa d'aquells aprenentatges necessaris en la vida d'una dona; òbviament, la seva projecció era més domèstica, social i laboral que universitària. El centre anà consolidant el seu desenvolupament institucional en la mesura que les famílies de Tàrraga i algunes de la comarca li anaren confiant l'educació de llurs filles.

L'escola de l'Hospital dirigida, també, per les Germanes Carmelites Vedruna, tenia una classe de pàrvuls, alhora que atenia l'Escola Dominical de noies. L'any 1898, la Comunitat estava constituïda per cinc religioses, les quals s'encarregaven, també, d'atendre les necessitats sanitàries de l'Hospital.

Edifici adjunt a l'església Sant Antoni i a l'Hospital, en el qual s'hi va ubicar l'Escola de l'Hospital de les Germanes Carmelites Vedruna, entre 1862 i 1936, quasi ininterrompudament. (Fotografia: Albert Pont).

3. LA RENOVACIÓ PEDAGÒGICA I LA QUALITAT EDUCATIVA A L'ESCOLA PÚBLICA, LA CRISI DE LES ESCOLES DE PIS I EL PRESTIGI DE L'ENSENYAMENT RELIGIÓS (1907-1915).

Segons el mestre català Alexandre Galí, el magisteri públic tenia un migrat prestigi a primers de segle. Moltes famílies portaven els seus fills als centres escolars religiosos. Les Ordes religioses dedicades a l'ensenyança acollien el 50% de la matrícula escolar de la ciutat de Barcelona i el 35% de la de Catalunya. Gairebé ningú —afirmava el mestre Galí— es preocupava de l'escola pública, la qual era considerada com un instrument poc útil. Amb tot, dins aquella escola abandonada hi havia alguns mestres vocacionals, intel·ligents i entusiasmats vers la renovació pedagògica. Aquests mestres, distribuïts arreu de Catalunya, varen salvar el migrat prestigi de la seva classe i també la pedagogia catalana²⁸. Alguns d'aquests professionals de l'ensenyament assajaren les «Converses Pedagògiques» per a la revitalització del magisteri. Sorgiren aquestes trobades de mestres, en el context del regeneracionisme crític, però amb una inquietud de renovació i de conscienciació social i política vers l'educació. «Les Converses —escriu Galí— varen néixer d'una manera espontània en l'ambient propici de l'aristocràcia dels mestres que acabem de descriure. Ells amb ells, per demarcacions reduïdes, es veïen, es tractaven, lligats per les afinitats professionals i la comunió d'idees. De tant en tant, es reunien uns quants i acomplien l'acte més ritual de la comunió humana: dinaven plegats, feien el clàssic arròs de casa nostra. La «Conversa» relliscava d'una manera natural cap als temes de la professió: els problemes de l'ensenyament. Fins que un dia a mitjans de l'any 1902, —traduïm de Felip Solé i Oliver— trobant-se aplegats a l'escola de Camallera (Girona), regida aleshores pel nostre bon amic Silvestre Santaló, es parlava de coses de l'ensenyament, quan de sobte i com per inspiració dels assistents, s'adoptà l'acord de continuar la conversa un altre dia fent-la pública i assenyalant prèviament el tema perquè hi pogués assistir el major nombre possible de mestres. Aquesta primera conversa va anar a càrrec del mestre interí de Roses, Francesc Ferrer, que va parlar de Cartografia. Tres mesos més tard, i independentment de les iniciatives gironines, es produïa un moviment semblant en un altre indret de Catalunya. A la comarca del Riucorp (Urgell), Josep Rosinach i Josep Ortíz convoquen set companys, i els nou mestres, el dia dels morts, es reunien al poble de Nalech per menjar l'arròs tradicional i parlar de qüestions professionals. Aquests dos nuclis iniciadors no restaren inactius i cada un a la seva manera tornà a repetir les converses: el grup de Girona n'encarregà una a l'Associació Provincial, que se celebrà a Ciutadilla, el 19 de juliol de 1903. El procediment es va estendre i el dia 2 de desembre del mateix any, se celebrà una conversa a l'Ateneu de Tarragona per parlar d'escoles graduades. Durant els anys 1904 i 1905, els resultats d'unes oposicions que desplaçaren molts mestres, aturen les converses; però després d'aquesta suspensió momentània es reprenen amb una mena de virulència i, entre els anys 1906 i 1907, —segons Solé i Oliver— se'n celebren una cinquantena. (...) Després de 1909. (...) les converses van anar continuant, però quan la Mancomunitat de Catalunya va donar forma definitiva a l'Escola d'Estiu, convertint-la en l'assemblea anual dels mestres de Catalunya, les converses varen esdevenir una mena de compliment en què molt sovint, els mestres, en les seves reunions locals glossaven els temes que eren proposats en la dita Escola estiuenca»²⁹.

2.1 «Conversa y mitin pedagógicos» en Tàrrega (19 de juliol de 1907).

Aquell moviment pedagògic iniciat a Nalec hagué de tenir una important acollida entre els ensenyants de la zona. L'Associació de Mestres del Partit Judicial de Cervera impulsà aquestes trobades. La «Va. Conversa y Mitin Pedagógicos» se celebrà el 19 de juliol de 1907, a Tàrrega, amb l'assistència d'un centenar de mestres, aconseguint un important impacte i difusió, tant en l'àmbit popular com en l'educatiu. En la memòria de 90 pàgines que s'edità, es recullen cartes i comunicacions del Ministre d'Instrucció Pública, del Subsecretari d'Instrucció Pública, del Governador Civil de la província, de l'Inspector Provincial de Primera Ensenyança, de la Directora de l'Escola Normal de Lleida, del President de la Diputació Provincial, del diputat a Corts pel districte, de l'ex-Ministre d'Instrucció Pública Conde de Romanones, dels professors de l'Escola Normal Superior de Mestres de Barcelona, de l'Inspector de Primera Ensenyança de Girona, del Sr. Joaquin Costa, gran impulsor del regeneracionis-

Portada de la publicació «Conversa y Mitin Pedagógicos». Dita obra, va compilar les paraules inaugurals, les salutacions que diverses autoritats acadèmiques i mestres feren arribar a l'assemblea, les comunicacions, les ponències i la memòria de l'acte, que se celebrà a Tàrrega, el dia 19 de juliol de 1907. (Arxiu Històric Comarcal de Tàrrega). (Reproducció: Albert Pont).

El mestre Sr. Bonaventura Amigó esdevingué el gran revitalitzador de l'Escola Pública de nens de Tàrrega, entre 1907 i 1915. Fou, alhora, l'impulsor de les primeres plantacions d'arbres a la serra de Sant Eloi i el primer President de L'Associació Amics de l'Arbre, creada l'any 1913. (Fotografia publicada al núm. 2 de la revista TÀRREGA). (Reproducció: Albert Pont).

me nacional, moltes cartes de mestres que no havien pogut estar presents, junt amb una quarantena de comunicacions, algunes de les quals foren llegides personalment durant l'acte. Evidentment, els organitzadors aconseguiren un ampli ressò de la jornada pedagògica, i el feren arribar àdhuc fins el mateix titular d'Instrucció Pública.

La trobada tingué una doble dimensió: les «converses» que, a criteri del pare Blai, rector de l'Escola Pia de Tàrraga, «contituyeron un excelente medio para desarrollar entre los maestros aquel espíritu de clase que si no es llevado hasta la exageración, tanto contribuye a la dignificación de los mismos, al mútuo auxilio, a la comunicación de los adelantos realizados por los esfuerzos particulares en sus respectivas escuelas»; i el «mitin» que, segons el mateix autor «trata de interesar al público en las cuestiones relacionadas con la instrucción y educación de la niñez.(..). tratan de instruirle en todo cuanto se relaciona con la enseñanza y a la generalidad de los oyentes interesa, trata de preparar la opinión para que puedan elaborarse por aquellos a quienes corresponde leyes beneficiosas para la cultura general»³⁰.

La «conversa» s'inicià a les 10 del matí al local de la «Lliga Regionalista de l'Urgell i de la Segarra». El tema principal fou el de les auxiliaries gratuïtes i dels mestres interins. La «conversa» continuà durant el dinar amb el tradicional arròs a la Fonda Espanya. A les 4 de la tarda, al teatre «Patronat de Sant Jordi» se celebrà el «mitin» públic. Després de les salutacions protocolàries del Sr. Alcalde i del Sr. President de l'Associació de Mestres, es presentaren quatre comunicacions. Les dues primeres, amb un estil clarament regeneracionista, denunciaren la greu situació de l'ensenyament a l'Estat Espanyol; amb un to diferent i amb uns altres objectius, es parlà de la integració cultural de la dona i la Sra. Mercè Baduell, ex-mestra de l'escola pública de nenes de Tàrraga, parlà de la importància de l'educació física. Després de sopar i en el mateix local, continuà el «mitin» amb una intervenció del Sr. Casas, mestre de Valls, analitzant en profunditat la situació lamentable de l'ensenyament al país i l'elevat analfabetisme existent en tots els nivells de la població; alhora, apuntà algunes possibles solucions. La jornada acabà amb una proposta de l'Associació Provincial de mestres, dirigida al Sr. Ministre d'Instrucció Pública, suplicant la no aplicació de la R.O. de 19 de juny sobre la reducció i supressió d'escoles. Dita petició fou recolzada oficialment per l'Ajuntament i la Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Tàrraga.

Al llarg de la jornada, foren exposats 445 llibres cedits per llurs autors i editors. La repercussió de la inquietud pedagògica de la jornada fou important i, la posterior publicació dels parlaments, de les comunicacions, de la relació de llibres, autors i editors de l'exposició i d'una àmplia memòria, hagué d'afavorir extraordinàriament la difusió i la reflexió d'allò tractat en la «Conversa y Mitin Pedagógico» de Tàrraga³⁰.

Hom creu que la celebració de l'esmentat acte pedagògic a Tàrraga no fou una conseqüència directa de la iniciativa dels educadors locals. La lectura de la publicació constata l'absència d'aportacions locals, a excepció d'un breu comunicat del pare rector de l'Escola Pia. És significatiu, però, que la Sra. Mercè Baduell, mestra a Martorell, que durant els dotze anys de magisteri a la ciutat havia aixecat el prestigi educatiu de l'escola pública de nenes, tingués la sensibilitat de pronunciar una aplaudida comunicació. Alhora, el Sr. Bonaventura Amigó, mestre de Saragossa i recentment nomenat titular de l'escola pública de nens de Tàrraga, va voler enviar la seva primera salutació als mestres i a la ciutat que tant l'havia d'estimar i tants bons serveis li havia de donar. Amb tot, la celebració de la «Conversa y Mitin Pedagógicos» fou una de les primeres i potser la més important manifestació de renovació pedagògica que visqué la ciutat durant molts anys.

3.2 La vitalitat educativa de les escoles públiques de Tàrraga.

Després de molts anys de crisi, a l'agost de 1907, l'Administració destinà dos experimentats pedagogs per dirigir les escoles públiques de Primera Ensenyança de la ciutat. El dia 1 d'agost prengué possessió el mestre propietari de l'escola de nens, D. Bonaventura Amigó i Pellicer i el dia 11 ho féu la mestra propietària D. Amàlia Soler i Arandes, ambdós amb un sou de 1.100 pessetes anuals, més els complements legals.

3.2.1 L'escola pública de nens

Al llarg del curs 1907-1908, es donà un canvi significatiu en l'escola pública de nens, malgrat els baixíssims nivells acadèmics dels seus alumnes. El Sr. Amigó intentà reflectir la situació i l'experiència viscuda en l'extensa memòria reglamentària, presentada a la Junta Local de Primera Ensenyança després dels exàmens públics a fi de curs, el dia 8 de juliol de 1908³¹. Entre altres coses, constatava la regularitat del curs i els buits d'aprenentatge detectats en la majoria dels alumnes —principalment per la no assistència a l'escola durant llargues temporades o bé pels diferents canvis de centre educatiu. Dels 89 nens matriculats, varen acabar 72, 39 dels quals eren completament analfabets a l'inici de curs; en acabar el curs, els analfabets quedaren reduïts a 14 i s'havien aconseguit millores importants en la lectura, en el coneixement de la doctrina cristiana i en la gramàtica. Es lamentà la manca d'espai de la classe i de la inexistència de material pedagògic. Amb tot, palesà que la dificultat més greu era l'absentisme escolar per qualsevol motiu, la qual cosa havia suposat una mitja d'assistència del 75%. Finalment, demanà la instal·lació d'aigua potable per a l'escola.

La memòria presentada al juliol de 1908 constata una matrícula de 115 alumnes, amb una assistència mitjana de 86. Davant la manca d'espai material de l'aula, el Sr. Amigó, novament, sol·licità la seva ampliació lateral, alhora que agrai l'atenció del consistori en haver dotat l'escola d'aigua potable.

El nombre d'alumnes continuà incrementant-se; durant el curs 1909-1910 restaren matriculats 140 nens, amb una assistència mitjana de 120. El mestre Amigó no sabia on posar-los. Demanà oficialment, una i altra vegada, l'ampliació del local o el seu trasllat, sense poder-ho aconseguir. Amb tot, el problema era tan evident que el mateix Ajuntament hagué d'acceptar l'ajornament dels exàmens públics del mes de juliol, fins al setembre, per les festes de Sant Eloi, ja que «... la matrícula de la escuela de niños és excesiva con relación al local en que està instalada para que pueda efectuarse con comodidad dicho acto y el riguroso calor que se deja sentir podría producir malestar a la concurrencia»...³².

El mestre Amigó continuà pretigiant l'escola pública de nens i era cada vegada més important el nombre de famílies que li confiaven l'educació de llurs fills. Anà demanant, insistentment, una aula més gran i també l'ajuda d'un auxiliar, però la gestió municipal era tan lenta com escassos els seus pressupostos. Malgrat tot, al febrer de 1911, fou traslladada, l'escola, a un nou local, ampli i amb bones condicions higièniques i de ventilació³³. Al maig, l'Inspector visità la dita escola i constatà que «la enseñanza impartida se halla a gran altura; que los métodos, formas y procedimientos son los recomendados por la pedagogía contemporánea; que los registros escolares se hallan completos y llevados hasta la fecha con gran escrupulosidad; que los locales reúnen buenas condiciones higiénicas y pedagógicas; el material móvil es bueno y abundante, el fijo es algo antiguo si bien espera del gran celo de la Junta Local de Primera Enseñanza y Junta Municipal lo irá modificando en el más breve plazo posible». A més d'aquesta explícita referència, l'Inspector proposà la concessió d'un «voto de gracia» pel Sr. Amigó, «para que le sirva de mérito en su carrera y le estimule en lo sucesivo»³⁴. Els elogis i el reconeixement del bon mestratge del Sr. Amigó continuaren en les actes dels exàmens públics del curs 1911-1912³⁵ i en la de la inspecció, del 20 de juny de 1913³⁶. En aquesta última ocasió, la Inspecció féu referència a la possibilitat de graduar l'escola, davant la dificultat del titular d'atendre una matrícula propera als 150 alumnes. Fou un bon propòsit que no s'havia d'aconseguir fins l'any 1934.

El Sr. Bonaventura Amigó i Pellicer, havia nascut a Torà (La Segarra), el 14 de juliol de 1850, fill del mestre del poble. Va cursar el Magisteri a l'Escola Normal de Lleida i, després d'haver guanyat les oposicions, exercí diferents destins fins que a l'estiu de 1907 li fou concedida, en propietat, la plaça de mestre de l'escola de nens d'ensenyament Primari Elemental de Tàrraga. En aquesta ciutat, a més de treballar incansablement amb els nens i en les classes nocturnes d'adults, la seva passió per la natura estimulà els seus alumnes a plantar pins, periòdicament, a la serra de Sant Eloi, a l'entorn de la font commemorativa del «XIIIè Congrés Agrícola Catalano-Balear». L'any 1913, impulsà la creació de l'Associació d'Amics de l'Arbre, amb l'objectiu de transformar la dita serra en un parc per a la ciutat. Fou el seu primer President. Tenia 64 anys i la seva salut no era bona. El dia 8 de novembre de 1915, deixà d'impartir les classes, facultant, al seu auxiliar, el funcionament de l'escola fins el nomenament d'un interí. El seu estat de salut anà empitjorant i morí, a la ciutat, el dia 16 de març de 1919³⁷.

3.2.2 L'escola pública de nenes

Després d'un any de docència, la mestra Sra. Amàlia Soler havia aconseguit un èxit quasi històric en la seva classe. En la Memòria del curs 1907-1908, que llegí als membres de la Junta Local de Primera Ensenyança, després d'haver-se realitzat els tradicionals exàmens públics, manifestà que havia començat el curs amb 19 alumnes i que el seu nombre s'anà incrementant fins arribar a 90, el mes de juny. Afirmà que la dita matrícula doblava la mitja de les matriculacions de l'escola de nenes dels últims 10 anys. Després d'agrair l'acollida que li havien dispensat els membres de la Junta i totes les famílies que li havien confiat l'educació de les seves filles, anà enumerant el llistat de deficiències que, amb respecte, però amb fermesa, esperava que les autoritats municipals solucionarien ben aviat. Demanà l'ajut d'una auxiliar per poder atendre pedagògicament a totes les seves alumnes, mentre esperava la futura creació d'una escola graduada; sol·licità una aula molt més gran per poder instal·lar el nombrós alumnat; justificà la necessària renovació dels bancs, considerant-los perillosos pel correcte desenvolupament físic de les alumnes; insistí en la dotació de més material escolar i remarcà la necessitat d'escolaritzar les nenes al parvulari públic abans d'integrar-les a l'Ensenyament Primari³⁸.

La lectura reflexiva de l'esmentada Memòria explicita la genuïna autoritat de la Sra. Amàlia Soler a l'hora de desgranar, públicament i als membres de la Junta Local, les deficiències infraestructurals de la seva classe. Malgrat que les seves peticions representessin grans maldecaps per als responsables de la gestió econòmica de les instal·lacions escolars, l'entusiasme i la dedicació de la nova titular fou motiu de grans elogis populars.

La Sra. Amàlia Soler es donava plenament a les seves alumnes, però el seu pragmatisme fou poc usual. El dia 22 de novembre de 1908, la Junta Local visità l'escola, que gaudia de 104 nenes matriculades. Òbviament, els membres de la Junta hagueren d'escollar novament el llistat de greuges que la seva titular els havia demanat el passat mes de juny. Davant la inoperància de l'esmentada Junta, a l'estiu de 1910, la Sra. Soler, en la lectura de la seva Memòria anual, després d'haver resumit la tasca realitzada, amb una matrícula de 130 nenes i una assistència mitjana de 110, clogué el seu parlament amb aquestes paraules: «...No me cansaré, señores, de repetir esta súplica y, digo, con el mayor disgusto, que quizás me vea obligada a adoptar medidas extremas, no solamente para poner a salvo mi conciencia y mi nombre reputado durante mi larga carrera profesional, sino también, para evitarme el progreso de una enfermedad de garganta adquirida, sin duda, por las malas condiciones en que he tenido que ejercer mi delicado trabajo. Todas estas cosas os las pide una maestra convencida y os lo reclama en nombre de una ciudad naciente que no puede olvidar que la educación e instrucción son la base del progreso y florecimiento que ansia tener. He dicho»³⁹.

Era evident la capacitat de persuasió de la Sra. Amàlia Soler. Durant el curs 1909-1910, l'Ajuntament remodelà i amplia l'escola de les nenes i va incrementar el seu material pedagògic. Amb tot, la presència a l'escola de 150 alumnes, que si bé gaudien de l'espai necessari, desbordaven les possibilitats de la seva mestra per poder-les atendre mínimament; a més, resultaven insuficients els materials i instruments pedagògics, dels que s'havia dotat recentment l'escola. La seva titular aprofità la Memòria del curs per agrair tot allò que s'havia fet, per demanar l'ajut d'una auxiliar i més material escolar «...pueto que la pobreza de la mayoría de las familias no pueden comprar, para sus hijas, los libros, el papel, las plumas y la ropa para laborar»⁴⁰.

La ciutat, l'any 1910, tenia 5.112 habitants, amb un total de 160 naixements i un saldo migratori positiu d'unes 40 persones⁴¹. La seva vitalitat econòmica i social era evident i les escoles públiques vivien els moments de més prestigi i de major reconeixement de la seva història. Els seus mestres havien aconseguit millorar la infraestructura d'ambdues classes i, llur preparació intel·lectual els possibilità d'integrar-se en diferents àmbits culturals de la ciutat. Amb motiu del XIIIè Congrés Agrícola Catalano-Balear, celebrat a Tàrrrega durant la Festa Major de maig de 1910, s'edità un programa de 90 pàgines, en el qual es publicaren un conjunt d'articles sobre aspectes geogràfics, socials, econòmics, històrics i educatius, juntament amb algunes aportacions poètico-literàries. El Sr. Bonaventura Amigó hi va publicar el poema «Himno a la Ciencia»; la Sra. Amàlia Soler signà una comunicació sobre les escoles públiques, la qual, a més de constatar la seva esperànçada revitalització, defensava la necessitat d'obrir

una escola nocturna per a adultes, amb la finalitat de poder superar l'analfabetisme real i pràctic de moltes noies que, per diverses circumstàncies, no gaudien dels coneixements indispensables per desenvolupar dignament les seves futures responsabilitats familiars i socials⁴².

Els elogis i el reconeixement del bon magisteri de la Sra. Soler els anà constatant la Inspecció provincial —visites del 10 de novembre de 1910⁴³, del 4 de març de 1911⁴⁴ i del 20 de juny de 1913— i quedà reflectit en les Actes dels exàmens públics del curs 1911-1912⁴⁶. Amb tot, la Sra. Amàlia Soler feia molts anys que exercia el magisteri i la seva salut s'anava deteriorant. A conseqüència d'això, el dia 1 de juliol de 1914, es nomenà la Sra. Dolors Martínez Aixalà mestra interina de l'escola de nenes. L'11 d'agost, però, la Sra. Amàlia s'incorporà de nou a la seva escola. Malauradament, el dia 9 de novembre del mateix any, hagué de sol·licitar un mes de llicència per poder atendre la malaltia del seu marit, i s'encarregà de l'escola la Sra. Rosa Aiguadé d'Anglesola. Mesos més tard, l'11 d'octubre de 1916, la Sra. Amàlia Soler es jubilà⁴⁷.

3.2.3 *L'escola pública de pàrvuls*

L'acció pedagògica de la Sra. Germana Rosell, titular de l'escola de pàrvuls, fou valorada de forma desigual; a criteri de la Junta Local, la tasca de la Sra. mestra era bona i se'n deixà constància en les Actes dels exàmens finals. Paradoxalment, però, la Inspecció, any rera any, denunciava la inadequada metodologia pedagògica que aplicava entre els seus alumnes⁴⁸.

Certament, si hom contrasta les memòries anuals de cadascuna de les escoles públiques, les redactades per la Sra. Germana Rosell eren força menys explícites que les dels seus companys de professió, excessivament teòriques i sense detallar aquells aspectes concrets que s'havien realitzat a l'escola al llarg del curs. Per altra banda, sembla ser que la matrícula anà disminuint lleugerament, a mesura que passaven els anys.

3.2.4 *Els primers passos vers unes escoles públiques graduades*

Com hem vist, la Sra. Amàlia Soler, en encarregar-se de l'escola pública, passà, d'una matrícula de 19 nenes al mes de setembre de 1907, a tenir-ne 90 el mes de juliol de 1908. Aquest espectacular creixement el palesà a la memòria anual, alhora que afirmava «que no se pueden alcanzar los resultados positivos, porque careciendo como carece de personal auxiliar correspondiente, la enseñanza no puede darse por grados como admite y reconoce en este caso la moderna pedagogía; más como sería demasiado pedir a la ciudad de Tárrega, la creación de una escuela graduada, me limito al menor gravamen reclamando una auxiliaría...»⁴⁹

A partir d'aquest moment i a mesura que les matrícules s'anaven incrementant, no es deixà de parlar de la necessitat d'un escoles graduades i àdhuc el mateix Inspector ho proposà durant la visita realitzada a les escoles públiques, el 20 de juny de 1913. Entre altres coses digué: «...hoy debería procederse a la graduación de dichos maestros con una matrícula tan numerosa y en especial la escuela de niñas. A este fin estimule el celo de esta Junta Local para que aprovechándose de las ventajas actuales y de acuerdo con el ayuntamiento proceda a graduar dichas escuelas formando al menos tres secciones en las de niños y tres en las de niñas y mejor se pudiese conseguirse cuatro secciones en cada escuela ya que el gasto se reduce tan solo al pago de la habitación de los Sres. Maestros i a obtener el material pedagógico de las escuelas»⁵⁰.

Aquest any, 1913, la ciutat tenia uns 5.200 habitants i era evident l'excessiu nombre d'alumnes que assistien diàriament a les dues aules de les escoles públiques. Amb tot, però, les autoritats municipals sabien que l'escolarització a la ciutat estava coberta i que el 8% dels pressupostos municipals s'esmerçaven a l'ensenyament. També era cert que de les 6.450 pessetes del pressupost de l'ensenyança de l'any 1913, 5.000 pessetes es destinaven a subvencionar l'Escola Pia, garantint la gratuïtat de l'ensenyança Primària Elemental Obligatoria —de 6 a 12 anys— a tots els alumnes de la ciutat. Malgrat tot, la co-

Portada del programa oficial del XIIIè Congrés Agrícola Catalano-Balear, celebrat a Tàrrrega els dies 15 i 16 de Maig de 1910. La mestra Sra. Amàlia Soler hi va publicar un important article sobre les Escoles Públiques Municipals. (El programa ha estat facilitat pel Sr. Josep Castellà i Formiguera). (Reproducció: Albert Pont).

Una perspectiva del pati central de l'antic edifici del Col·legi Sant Josep, el qual es trobava com una prolongació de l'entrada principal. Era l'espai descobert més bell i l'escenari tradicional de nombrosos i entranyables records. (Arxiu del Col·legi Sant Josep).

manda de matrícules a l'escola pública exigia una política educativa irreversible. I fou llavors quan, l'Ajuntament, amb la lentitud característica, inicià algunes gestions: al gener de 1915, el Sr. Alcalde demanà al Delegat de la Caixa de Pensions de la ciutat, els diners necessaris per poder construir unes escoles públiques noves⁵¹. Paral·lelament, uns mesos més tard, la primera autoritat municipal sol·licità al pare Provincial de l'Escola Pia una reducció «por tiempo limitado» de la subvenció que la corporació estava obligada a pagar anualment al col·legi de la ciutat. Dita petició fou acceptada i s'estipulà un pagament anual de 3.400 pessetes, durant 5 anys, però amb el prec de l'Escola Pia «que anualmente se entregue al citado colegio alguna cantidad, a cuenta de las subvenciones atrasadas»⁵².

Hom creu que l'esforç pedagògic del Sr. Amigó i de la Sra. Soler foren suficients per desvetllar la manca d'atenció del Municipi vers l'escola pública. Però, malauradament, el curs 1915-1916 significà l'inici d'un fort procés regressiu de la dita institució educativa, gairebé paral·lel al general abandó de l'escola per part dels mateixos poders governamentals.

3.3 Les escoles de pis

La documentació que he pogut consultar ofereix una informació minsa sobre les escoles privades, no religioses, en funcionament entre 1908 i 1915. Possiblement, la consolidació de les escoles confessionals i la bona acollida que aconseguiren les escoles públiques hagueren de deixar poques possibilitats a la iniciativa de les tradicionals escoles de pis. Sembla ser, però, que el Sr. Antoni Gusart continuà escolaritzant una vintena d'alumnes i la Sra. Magdalena Gasull dirigí un parvulari, amb uns 39 alumnes a partir del curs 1909-1910⁵³.

Òbviament, caldrà una investigació més profunda sobre les dites institucions, però sembla que entre 1908 i 1915 les petites escoles de pis entraren en una etapa difícil. Curiosament, el seu increment esdevindrà important a partir del curs 1915-1916, quasi paral·lelament a la nova davallada de la matrícula de les escoles públiques.

3.4 Les escoles religioses

L'escola Pia visqué una etapa de gran vitalitat sota la direcció del pare Blai Badia i Forn. Una imatge del que fou en aquells anys ens l'ofereix l'anunci publicat al programa del XIIIè Congrés Agrícola Catalano-Balear, celebrat a Tàrraga, l'any 1910. El text era en català i deia així: «Col·legi de Primera y Segona Ensenyansa de les Escoles Pies de Tàrraga. Agregat al Institut de Lleida y del Seminari de Solsona. Aquest col·legi, dotat de moltes y espayoses classes ab abundant material d'ensenyansa, nuda Biblioteca (més de 4.000 volumns), extens museu de Historia Natural y rics gabinets de Física i Química, ensenya desde 1884 totes les assignatures pertanyents a la Primera Ensenyansa elemental i superior, a la Segona i als tres cursos primers de la carrera eclesiàstica. La ensenyansa, exceptuant la Gimnástica y la Música, son completament gratuïtes. Atmet alumnes encomanats y a mitja pensió. Els de mitja pensió, dinen i berenen al col·legi»⁵⁴. Encara que el programa no en faci esment, també oferia el servei d'internat.

El col·legi restava limitat per les gruixudes parets de l'antic convent de la Mercè. El seu prestigi li va permetre tenir les aules de Primària i de Comerç plenes i, a mesura que la societat anà valorant els estudis universitaris, va poder mantenir els cursos alterns de Batxillerat. Entre els seus mestres, varen destacar: la capacitat pictòrica del pare Carles Perelló; l'impuls que donà a l'esport juvenil, el pare Vicente Mermejo; el rigor científic de les classes del pare Pau Roca, llicenciat en Ciències Físiques i Naturals i amb una àmplia experiència docent en els millors centres calasancis de Barcelona.

L'Escola Pia continuà educant en la Pietat i les Lletres i el seu estil educatiu anà deixant un rastre inconfusible en aquella generació.

El Col·legi Sant Josep de les Germanes Vedruna continuà educant les nenes, adolescents i noies de la ciutat i comarca. L'elevada sensibilitat i la plena disponibilitat de les germanes garantien una educació completa, d'acord amb les exigències de l'època. La bona infraestructura escolar de les seves instal·lacions i el desig de donar a conèixer i oferir la seva ensenyança, impulsà la direcció a la publicació d'un anunci al programa del XIIIè Congrés Agrícola Catalano-Balear. La redacció del text era la següent: «Colegio de San José. Dirigido por las Hermanas Carmelitas de la Caridad. Tárrega. Este Colegio tiene por objeto la instrucción y la educación: admite alumnas internas, medio-pensionistas, recomanadas y externas. Se atiende con particular esmero a la educación religiosa a fin de formar el corazón de las niñas sólidamente piadoso; esto para todas las alumnas a cualquier clase que pertenezcan. Finalmente, la esmerada instrucción literaria que reciben las alumnas, y el conocimiento de los deberes domésticos, el trato cortés con toda clase de personas, a que se les acostumbra, completan su educación social. La instrucción literaria se divide en seis cursos, precedidos de uno de preparación. Durante este período se distribuyen las asignaturas gradualmente para que puedan las alumnas salir instruidas con solidez y perfección. Las asignaturas que se dan son las siguientes: Doctrina Cristiana, Religión y Moral, Lectura, Caligrafía, Historia Sagrada, Urbanidad, Gramática Castellana, Aritmética, Economía Doméstica, Geografía, Geometría, Higiene, Historia de España, Historia Eclesiástica, Historia Universal, Contabilidad y Ciencias Naturales. Las lecciones accesorias de Francés, Música, Dibujo, Pintura, Plancha y Corte, se dan a las niñas solamente a petición de sus padres, pagándolas por separado las alumnas externas»⁵⁵.

L'Escoles de l'Hospital, a més d'atendre el parvulari i l'escola Dominical, el mes de març de 1913 rebé l'autorització oficial per poder impartir l'ensenyança Primària Elemental a 48 alumnes, dividits en dues classes⁵⁶.

L'autorització d'aquest nou nivell educatiu, que per altra banda l'oferia la mateixa Congregació al Col·legi Sant Josep, en un moment en què l'escola pública de nenes tenia una elevada matrícula, fa pensar en l'entranyable acollida que s'anaren guanyant les germanes de l'hospital entre les famílies que els confiaven l'educació dels pàrvuls, principalment.

CLOENDA

El virulent debat ideològic-escolar que planà arreu tingué escassa importància a la ciutat; l'alternativa laica de l'escola del Círculo Republicano Obrero y Instructivo, que podia haver esdevingut l'única excepció, fou una experiència molt puntual i transitòria.

Tárrega evidencià una preocupació ben primirenca vers l'educació; al mateix temps que s'anava nodrint d'un considerable ventall d'alternatives pedagògiques, paradoxalment, l'ensenyament estatal palesava greus deficiències d'identitat.

Present encara el ressò crític de la genuïna manifestació pedagògica de 1907, l'experimentat mestratge del Sr. Bonaventura Amigó i de la Sra. Amàlia Soler, capgiraren la imatge de l'ensenyament públic omplint les seves aules, de gom a gom, alhora que maldaven, incansables, per la millora de la seva infraestructura. La immediata i més legítima aspiració s'orientava vers la creació d'unes escoles noves i graduades.

Paral·lelament, l'Escola Pia, el Col·legi Sant Josep i l'Escola de l'Hospital anaren treballant, sense treva, en l'educació cristiana dels futurs ciutadans. També hagué de palesar el seu reconegut prestigi l'escola del Sr. Gusart..

Hom pot afirmar que l'extraordinària expansió intercomarcal de la ciutat, junt al seu creixement econòmic, urbà i cultural, es complementaren, harmoniosament, amb una àmplia i qualificada oferta educativa. Sens dubte, fou una encertada i intel·ligent inversió social.

NOTES

1. A.H.C.T. Document, sense dada, que hagué de redactar-se prop de l'any 1900. Diu així: «La instrucción pública de esta ciudad de Tàrrega, no es barata por ningun motivo ni concepto, antes cara, y así gravosa pues segun cálculo o término medio, constantemente:

— Escuela elemental de niños	2.000 pesetas
— Escuela elemental de niñas	2.000 »
— Escuela de párvulos	2.000 »
Total	6.000 pesetas
— La enseñanza superior de los Escolapios	5.000 pesetas
— Emulentos, gabinete de Física	1.000 »
Total	12.000 pesetas

La demostrada cantidad absorbe una tercera parte de los presupuestos de ingresos.

2. Caldria consultar:

— VV.AA., *Historia de los sistemas educativos actuales. Volumen I*. UNED, Madrid, 1987.

— GALÍ, Alexandre, *Història de les Institucions i del moviment cultural de Catalunya*. Ed. Fundació A.G., Barcelona, 1978, Llibre II.

— NOVELL BALAGUERÓ, Joan, *Una aproximació a l'Escola Catalana*, A.G. Camps, Tàrrega, 1983.

3. El Real Decret de 18 d'Abril de 1900, va suprimir el Ministeri de Foment, substituint-lo pel nou Departament de Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts i d'Agricultura, Indústria, Comerç i Obres Públiques.

4. «R.D. de 21 de Julio de 1900, disponiendo que el pago de las obligaciones de las escuelas públicas de Instrucción Primaria corra en lo sucesivo a cargo del Estado». (PUELLES BENÍTEZ, Manuel de (preparación), *Historia de la Educación en España. Volumen III. De la Restauración a la II República*. M.E.C., Madrid, 1982, pp. 106-113.

5. Cal veure: PUELLES BENÍTEZ, Manuel de, *Educación e Ideología en la España Contemporánea*, E. Labor, Barcelona, 1982, pp. 244-248.

6. Ob. Cit., p. 249.

7. Ob. Cit., p. 249.

8. YETANO, Ana, *La enseñanza religiosa en la España de la Restauración (1900-1920)*, E. Antropos, Barcelona, 1987, pp. 54-58.

9. PUELLES BENÍTEZ, Manuel de, *Educación e Ideología en España Contemporánea*, Ob. Cit., p. 246.

10. Ob. Cit., p. 246.

11. A.H.C.T., «Actas de la Junta Local de Primera Enseñanza. Años: 1903, 1904, 1905, 1907, 1910, 1914 y 1916».

12. A.H.C.T. Materials no catalogats. A partir de diverses fonts s'han pogut elaborar les esmentades bases cronològiques.

13. A.H.C.T. «Escuela pública de niñas de Tàrrega. Exámenes-Memoria reglamentaria 1908».

14. A.H.C.T. «Actas de la Junta Local de Primera Enseñanza. 1903».

15. A.H.C.T., «Actas de la Junta Local de Primera Enseñanza. Años: 1903, 1904, 1905, 1907, 1910, 1915 y 1916».

16. A.H.C.T., Ob. Cit.

17. A.H.C.T., Ob. Cit.

18. A.H.C.T., Ob. Cit.

19. A.H.C.T., Notícia procedent de la «Correspondencia Municipal. Años 1899-1907».

20. A.H.C.T., «Actas de la Junta Local de Primera Enseñanza ...» Ob. Cit.

21. A.H.C.T., Notícies i dades procedents de documentació diversa.

22. Per tenir una informació més àmplia, cal veure: NOVELL i BALAGUERÓ, Joan, *Moviment obrer i reformiste social a Tàrrega 1900-1923*, Memòria de llicenciatura dirigida pel Dr. Feliciano Montero i llegida al Departament d'Història Contemporània d'Espanya, de la Facultat de Geografia i Història, de la Unversidad Nacional de Educación a Distancia, el dia 17 d'octubre de 1988, a Madrid, pp. 85-87.

23. Cal consultar: VV.AA., *Cent anys d'Escola Pia a Tàrrega 1884-1984*, Ob. Cit., pp. 99-101.

25. Arxiu de l'Escola Pia. Llibre d'alumnes de l'Escola Pia, des del setembre de 1874 al setembre de 1903:

cursos	mig pen.	pensionistes	encomanats	entrades externs
1884-85	2	13	59	78
1885-86	6	20	86	—

cursos	mig pen.	pensionistes	encomanats	entrades externs
1886-87	4	20	83	—
1887-88	2	22	70	12
1888-89	1	19	63	24
1889-90	1	22	51	20
1890-91	1	27	53	27
1891-92	2	30	62	21
1892-93	2	28	49	28
1893-94	—	31	49	29
1894-95	—	17	50	23
1895-96	—	16	49	22
1896-97	2	15	53	22
1897-98	2	15	51	37
1898-99	1	15	61	32
1899-00	—	15	64	25
1900-01	—	19	58	29
1901-02	—	15 ?	60 ?	37
1902-03	—	13	63	35 ?

Observacions: — Les dades de mig pensionistes, pensionistes i encomanats, corresponen a la matrícula real dels anys esmentats.
— El nombre d'entrada d'externs es refereix, solament, als alumnes nous que s'anaven incorporant, anualment. Hom no ha pogut disposar del nombre d'externs matriculats en cadascun dels cursos.

(Arxiu de l'Escola Pia, «Registro de matrículas y de clasificación de la Escuela Pía de Tárrega, 1884-1903».

26. VV.AA., *Cent anys d'Escola Pia a Tárrega 1884-1984*, Ob. Cit., p. 103. «Reglamento firmado por el Padre Badia, el 9 de Setiembre de 1902».
27. GALÍ, Alexandre, *Història de les Institucions i del Moviment cultural a Catalunya 1900-1936. Llibre II: Ensenyament Primari. Primera part*, Fundació A.G., Barcelona, 1978 pp. 227-233.
28. GALÍ, Alexandre, Ob. Cit., pp. 233-236.
29. A.H.C.T., *Conversa y Mitin Pedagógicos en Tárrega (Lérida), 19 de Julio de 1907*, Imprenta y Librería de José Pagès, Lérida. «Conversas y mítines», por el rector de las Escuelas Pías de Tárrega, p. 16.
30. A.H.C.T., Ob. cit.
31. A.H.C.T., «Memorias. Partido de Cervera. Ciudad de Tárrega. Escuela de niños. Memoria que el maestro que suscribe presenta a la Junta Local de Primera Enseñanza al terminar los exámenes de fin del presente curso escolar, cumpliendo lo que dispone el art. 22 del R.D. de 7 de Febrero del corriente año. Tárrega, 8 de Julio de 1908. Buenaventura Amigó».
32. A.H.C.T., «Acta de la Junta Local, de 14 de Julio de 1910».
33. A.H.C.T., «Libro de Actas de la Junta Local de Primera Enseñanza de Tárrega, R.D., 7 de Febrero de 1908. Acta de la Junta Local, del día 2 de Febrer de 1911».
34. A.H.C.T., Ob. Cit., «Acta de la Junta Local del día 4 de Marzo de 1911».
35. A.H.C.T., Ob. Cit., «Acta de la Junta Local, del día 5 de Julio de 1912».
36. A.H.C.T., Ob. Cit., «Acta de la Junta Local, del día 20 de 1913».
37. Cal veure l'article escrit amb motiu de l'homenatge que li tributà la ciutat, perpetuant la seva memòria amb la inauguració d'un monument en el Parc de Sant Eloi, durant la Festa Major de maig, de 1923. («Crònica Targarina», n. 88, Tárrega, a 12 de maig, de 1923).
38. A.H.C.T., «Memoria. Escuela Pública de niñas de Tárrega. Exámenes. Memoria reglamentaria 1908».
39. A.H.C.T., «Memoria. Escuela pública de niñas de Tárrega. Examen 1909. Memoria leída por la profesora Dña. Amalia Soler Arandes, después de terminado el examen de las niñas concurrentes a la escuela pública de dicha ciudad, en cumplimiento de lo que dispone el R.D. de 7 de Febrero de 1908».
40. A.H.C.T., Ob. Cit.
41. Cal veure: NOVELL I BALAGUERÓ, Joan (direc.), *Estudi demogràfic del municipi de Tárrega. Volum I: Evolució històrica segles XIV-XX*, Col.legi Sant Josep, Tárrega, 1985 (Premi C.I.R.I.T. 1985).

42. A.H.C.T., «Tàrrega, dies 15 y 16 de Maig de 1910. Tindrà lloch en aquesta ciutat el XIII Congrés Agrícol, organísat per la Federació Agrícola Catalana Balear». «Escuelas públicas municipales», por la Sra. Amalia Soler, titular de la escuela pública de niñas.
43. A.H.C.T., «Libro de Actas de la Junta Local de Primera Enseñanza de Tàrrega. R.O., 7 de Febrero de 1908. Acta de la Junta Local del día 10 de Noviembre de 1910».
44. A.H.C.T., Ob. Cit., «Acta de la Junta Local, del día 4 de Marzo de 1911».
45. A.H.C.T., Ob. Cit., «Acta de la Junta Local, del día 20 de Junio de 1913».
46. A.H.C.T., Ob. Cit., «Acta de la Junta Local, del día 5 de Julio de 1912» i «Acta de la Junta Local, del día 6 de Julio de 1912».
47. A.H.C.T., Diverses fonts.
48. A.H.C.T., «Libro de Actas de la Junta Local de Primera Enseñanza de Tàrrega». Resum de diferents Actes, que fan referència a l'escola pública de Pàrvuls, dirigida per la Sra. Germana Rosell:
 - 26 de febrer de 1909 (Inspecció provincial):
«..(..) Dejando algo que desear la de párvulos a cuyo fin dictaría las disposiciones que sean precedentes para su mejoramiento».
 - 6 de setembre de 1910 (Junta Local de Primera Ensenyança).
«..(..) Quedando complacídissima la Comisión de los resultados obtenidos».
 - 10 de novembre de 1910 (Inspecció provincial):
«..(..) Referente a la maestra de párvulos Dña. Germana Rosell está satisfecho (l'Inspector) de sus nuevos desvelos para llevar a cumplimiento su misión si bien desearía que dicha maestra procediese en el ejercicio de su ministerio dirigiendo el párvulo por medio de los sentidos más que por las facultades intelectivas única manera de sacar provecho sin fatigar a sus educandos».
 - 2 de febrer de 1911 (Inspecció Provincial):
«..(..) Refiriéndose a la Junta Local de que la Sra. Germana Rosell cumple las indicaciones que la Inspección por tercera vez deja consignadas en el respectivo libro de visitas».
 - 4 de maig de 1911 (Inspección Provincial):
«..(..) La escuela de párvulos dirigida por la Sra. Germana Rosell no está a la altura de las dos anteriores por que su organización actual no responde debidamente a los modernos procedimientos, recomendando a la Sra. profesora que tenga muy en cuenta las observaciones verbales que se han hecho al practicar la visita».
 - 5 de juliol de 1912 (Junta Local de Primera Enseñanza):
«..(..) Quedando complacídissima la Comisión del resultado obtenido».
 - 20 de juliol de 1913 (Inspecció Provincial):
«..(..) Manifiesta que la escuela de párvulos a cargo de Dña. Germana Rosell no responde a los procedimientos educativos modernos a cuyo fin había dado a la Sra. maestra unas cuantas disposiciones para que las tuviese presentes en la enseñanza y que volvería dentro de poco y tantas veces, como sea necesario para saber si se cumplen dichas disposiciones».
49. A.H.C.T., «Memorias. Escuela pública de niñas de Tàrrega. Exámenes. Memoria reglamentaria 1908».
50. A.H.C.T., Ob. Cit., «Acta de la Junta Local, del día 20 de 1913».
51. A.H.C.T., Correspondència Municipal. Any 1915.
52. A.H.C.T., Correspondència Municipal. Any 1915 (cartes de 23/24 d'octubre).
53. A.H.C.T., Diverses fonts.
54. «Tàrrega. Programa Oficial del XIII Congrés Agrícol organitzat per la Federació Agrícola Catalana Balear. Dies 15 i 16 de maig de 1910».
55. Ob. Cit.
56. A.H.C.T., Correspondència Municipal. Any 1913.

A P È N D I X I

A) RELACIÓ DELS MESTRES QUE VAREN EXERCIR EN LES DIFERENTS ESCOLES PÚBLIQUES DE TÀRREGA, ENTRE 1870/78 i 1915.

1. *Escola Municipal de nens d'Ensenyament Primari.*
 - Josep FARRÉ (mestre) (abans 1878 / 9-1-1883)
 - (Suprimida amb la mort del seu mestre, gener de 1883).
2. *Escola Municipal de nenes d'Ensenyament Primari.*
 - Antònia SOLSONA (abans 1878 / ab. 1883)
 - (Suprimida abans del 1883)
3. *Escola Municipal-Estatal de nens d'Ensenyament Primari*
 - Josep MARTÍ i GRAELLS (abans 1840 / 10-9-1888)
 - Baldomer PASCUAL (10-9-1888 / 30-6-1890)
 - Josep CASTELLS i ANDREU (30-6-1890 / 2-1892)
 - Salvador AIXALÀ (15-2-1892 / 2-7-1893)
 - Joan B. ISBERT i ROCAFORT (2-9-1893 / 26-6-1906)
 - Antoni GUSART (21-6-1906 / 7-1907)
 - Bonaventura AMIGÓ (1-8-1907 / 15-10-1915)
4. *Escola Municipal-Estatal de nenes d'Ensenyament Primari*
 - Antònia FOIXANCH (abans 1862 / 9-2-1889)
 - Constància Antònia BELETA (9-2-1889 / 10-5-1890)
 - Dolors MIRAMBELL (10-5-1890 / 9-1891)
 - Carme CARLES (6-10-1891 / 28-3-1892)
 - Eurica ARABÍ (28-3-1892 / 8-1893)
 - M. Mercè BADUELL (8-1893 / 4-1905)
 - Dolors CUADRAS (18-4-1905 / 1-7-1905)
 - Maria SANGRÀ i BALLA (1-7-1905 / 7-1906)
 - Fortunata ORTÍZ i DELGADO (8-1906 / 4-3-1907)
 - Maria D. SÁNCHEZ i GARCÍA (8-6-1907 / 8-1907)
 - Amàlia SOLER AMADES (22-8-1907 / 1-7-1914)
 - Dolors MARTÍNEZ i AIXALÀ (1-7-1914 / 8-1915)
 - Amàlia SOLER i AMADES (11-8-1915 / 9-11-1915)
 - Rosa AIGUADÉ (9-11-1915 / 12-1915)
 - Amàlia SOLER AMADES (12-1915 / 11-10-1916)
5. *Escola Municipal-Estatal de Pàrvuls*
 - Fèlix JOVÉ i OLIVERES (9-1882 / 10-1891)
 - Rosa VERGÈS i MIRASSÓ (13-11-1891 / 16-7-1892)
 - Germana ROSELL i SEBASTIÀ (16-7-1892 / desp. 1915)

B) RELACIÓ DE LES ESCOLES DE PIS, QUE S'HAN POGUT DOCUMENTAR, AMB LLURS EDUCADORS, ENTRE 1878 I 1915.

1. *Escola de nens d'Ensenyament Primari* (notícia, 1878, 1883)
 - Mossèn Ramon NICOLAU i CARREÑO
2. *Escola de nens d'Ensenyament Primari* (notícia, 1878, 1883)
 - Josep Maria PONT
3. *Escola de nenes d'Ensenyament Primari* (notícia 1878, 1883)
 - Cecília PIQUÉ

4. <i>Escola de Pàrvuls</i>
— Ramona MORERA	(notícia 1878, 1883, 1905)
5. <i>Escola de Pàrvuls</i>
— Antoni BERGA	(notícia 1878, 1883)
6. <i>Escola de nenes d'Ensenyament Primari</i>
— Maria CLOSA	(notícia, 1883)
7. <i>Escola de nens d'Ensenyament Primari</i>
— Antoni GUSART	(notícia 1899, 1915)
8. <i>Escola «Círculo Republicano Obrero y Instructivo»</i>
— Lluís PLASSA	(notícia, 1903, 1905/1906)
9. <i>Escola de nenes d'Ensenyament Primari</i>
— Sr. QUIMA	(notícia 1905,...)
10. <i>Escola de Pàrvuls</i>
— Sra. GASÓ	(notícia 1904, 1905)
11. <i>Escola de Pàrvuls</i>
— CALAF	(notícia 1905,)
12. <i>Escola de Pàrvuls</i>
— SEGURA	(notícia 1905,)
13. <i>Escola de Pàrvuls</i>
— Magdalena GASULL	(notícia 1909,

C) ESCOLA DE L'HOSPITAL DE LES GERMANES CARMELITES VEDRUNA

Nivells educatius: Parvulari (mixte). Primària (nenes). Escola Dominical (noies).

— 1862 / 1886: Parvulari, Primària, Escola Dominical.

— 1886 / 1913: Parvulari, Escola Dominical.

— 1913 / 1936: Parvulari, Primària, Escola Dominical.

d) ESCOLA PIA (nens)

Nivells educatius (des del 1884):

— Ensenyança Primària Elemental i Superior.

— Batxilerat superior.

— Estudis eclesiàstics del Bisbat de Solsona (3 anys).

E) COL·LEGI SANT JOSEP, DE LES GERMANES CARMELITES VEDRUNA

Nivells educatius (des del 1886):

— Parvulari (nens i nenes)

— Ensenyament Primari Elemental i Superior (nenes)

— Escola Dominical (noies)

A P È N D I X II

ALGUNES COMUNITATS EDUCATIVES DE LES ESCOLES CRISTIANES EXISTENTS A LA CIUTAT, ENTRE 1862 I 1914

1. ESCOLA DE L'HOSPITAL, DE LES G. CARMELITES VEDRUNA

— Comunitat fundadora (5 de gener de 1862):

Sup.	Francesca LLAVERIA		(1862-1863)
Ger.	Isabel QUERALTÓ	Tarragona	(1862-)
	» Maria MOLES	Vic	(1862-)
	» Josepa RODÓ	Terrassa	(1862-)
	» ?	?	(1862-)

— Comunitat de l'any 1868:

Sup.	Isabel QUERALTÓ	Tarragona	(1862-)
Ger.	Cecília VILASSANA	Pobla de Llillet	(-)
	» Maria MOLES	Vic	(1862-)
	» Josepa RODÓ	Terrassa	(1862-)
	» Dolors FORTUNET	Llers	(1865-)
	» Teresa VILA	Castelló de la Plana	(1865-)
	» Maria CABASES	Lleida	(-)
	» Carme COLELL	Berga	(-)

— Comunitat de l'any 1875:

Sup.	Isabel QUERALTÓ	Tarragona	(1862-)
Ger.	Leocàdia GUASCH	Puigcerdà	(1869-)
	» Maria MOLES	Vic	(1862-)
	» Josep RODÓ	Terrassa	(1862-)
	» Dolors FORTUNET	Llers	(1865-)
	» Teresa VILA	Castelló de la Plana	(1865-)
	» Maria ROCA	Tàrraga	(1871-)
	» Remei TODÓ	P. València	(1871-)
	» Brígida TOMÀS	Valls	(1868-)

— Comunitat del 26 de setembre de 1886 (després d'haver-se constituït la Comunitat del Col·legi Sant Josep, amb una única Superiora).

Sup.	Teresa TOMÀS	Valls	(-)
Ger.	Maria MOLES	Vic	(1862-)
	» Josepa RODÓ	Terrassa	(1862-)
	» Dolors FORTUNET	Llers	(1865-)
	» Antònia MARTÍ	Igualada	(-)
	» Teresa FUSTER	?	(-)

— Comunitat de l'any 1898:

Sup.	Dolors GUDANYOL	Roda	(1892-)
Ger.	Antònia MARTÍ	Igualada	(-)
	» Dolors FORTUNET	Llers	(1864-)
	» Teresa FUSTER	Vic	(-)
	» Josepa ANDREU	Vic	(1896-)

— Comunitat de l'any 1915:

Sup.	Montserrat ANDREU	Mollerussa	(1896-)
------	-------------------	------------	----------

Ger.	Dolors PELEGRÍ	Les Borges	(1908-)
»	Maria SERRA	Manresa	(1904-)
»	Dolors PEDRET	Falset	(1913-)
»	Maria BELLVEHÍ	Sellera	(1898-)
»	Joaquima PAPIOL	Riudonà	(1907-)
»	Mercè DURAN	Madrid	(1915-)

2. ESCOLA PIA:

— Comunitat fundadora (5 de setembre de 1884):

Rec.	Joan MIRACLE		(1884-1884)
Par.	Joan VILA		(1884-1885)
»	Gaspar GIBERGAS	Igualada	(1884-1891)
			(1894-1902)
»	Jacint SEGALÉS	S. Feliu de Llobregat	(1884-1901)
Ger.	Jaume AGUILERA	Pobla de C.	(1884-1906)
C.L.	Joan FIGUERAS		(1884-1897)

— Comunitat de l'any 1889:

Rec.	Francesc LLONCH	Sabadell	(1884-1892)
Par.	Joan CORTÈS	Granollers	(1885-1901)
»	Calasañç HOMS	Valls	(1884-1889)
»	Jaume FORASTERS	Barcelona	(1887-1895)
»	Gilbert ROURA	Barcelona	(1886-1911)
»	Gaspar RIBERGÀS	Igualada	(1884-1891)
			(1894-1902)
»	Francesc MASSABEU	Sabadell	(1885-1901)
»	Salvador MARCO	Dos Aigües	(1887-1894)
»	Joan FIGUERA	Pobla de C.	(1884-1897)
»	Esteve NORAT	Calella	(1886-1891)
»	Bonaventura RAVENTÓS	S. Martí Sar.	(1886-1890)
Ger.	Jacint SEGALÉS	S. Feliu Co.	(1884-1901)
»	Jaume AGUILERA	Pobla de C.	(1884-1906)
»	Josep SOLÉ	Agramunt	(1886-)

— Comunitat de l'any 1898:

Rec.	Gaspar GUIBERGÀS	Igualada	(1884-1891)
			(1894-1902)
Par.	Joan CORTÉS	Granollers	(1885-1901)
»	Gilbert ROURA	Barcelona	(1886-1911)
»	Odó CREUS	Barcelona	(1891-1907)
»	Josep PONCE	Barcelona	(1896-1898)
»	Silvestre ALBERCH	L'Estany	(1895-1920)
»	Pere BRUIX	P. Barcelona	(1885-1886)
			(1897-1902)
			(1909-1910)
»	Francesc MASSABEU	Sabadell	(1885-1901)
»	Llorens MOLINS	S. Feliu Ll.	(1897-1897)
»	Pau M. SALA	Olot	(1897-1898)
»	Pere MADIROLAS	Vic	(1891-1910)
»	Blai BADIA	Barcelona	(1893-1901)
			(1902-1919)

Ger. Jacint SAGALÉS	S. Feliu Ll.	(1884-1901)
» Domènec SANS	Gerp	(1893-1898)
» Jaume AGUILERA	Pobla de C.	(1884-1906)
Mes. Felip COSTA	Barcelona	(1893-)
— Comunitat de l'any 1905:		
Rec. Blai BADIA	Barcelona	(esmentat)
Par. Josep PRAT	Moià	(1902-1909)
» Gilbert ROURA	Barcelona	(1886-1911)
» Silvestre ALBERCH	P. Barcelona	(1895-1920)
» Vicenç GUILLÉN	València	(1905-1906)
» Pere SADURNÍ	Olot	(1903-1906)
» Prudenci SOLER	Terrassa	(1904-1907)
» Eduard MARTÍ	Calella	(1902-1916)
» Agustí PAGÈS	Olot	(1905-1908)
Ger. Jaume AGUILERA	Pobla de C.	(1884-1906)
» Pere MADIROLAS	Vic	(1891-1910)
— Comunitat de l'any 1915:		
Rec. Blai BADIA	Barcelona	(esmentat)
Par. Silvestre ALBERCH	Rodas	(1895-1920)
» Ramon ROCA	Copons	(1903-1933)
» Pau ROCA	Balaguer	(1903-1904)
» Carles PERELLÓ	Tàrraga	(1912-1917)
» Eduard MARTÍ	Calella	(1902-1916)
» Josep LOBO	Sevilla	(1915-1916)
» Jaume SUBIRANA	Olot	(1915-1916)
» Andreu TRIBÓ	Gerp	(1915-)
Ger. Andreu TRIAS	Sabadell	(1900-1916)
» Antoni PERALBA	Os de Balaguer	(1915-)
» Salvador BURGAROLAS	Castellter	(1915-)
3. EL COL·LEGI SANT JOSEP:		
— Comunitat fundadora (26 de setembre de 1886):		
Sup. Ma. Teresa TOMÀS	Valls	(1886-1898)
Ger. Leocàdia GUASCH	Puigcerdà	(1886-1894)
» Antònia ROIGÉ	Balaguer	(1886-1889)
» Concepció FIGUEROLA	Valls	(1886-1896)
» Maria JULIÀ	Alcoi	(1886-1891)
» Maria VERNÚS	Vic	(1886-1890)
» Dolors SERRA	Mataró	(1886-1892)
— Comunitat de l'any 1898:		
Sup. M. Teresa TOMÀS	Valls	(1886-1898)
Ger. Maria MOLES	Onís	(1889-)
» Antònia ESCOT	Artès	(1890-)
» Esperança COSTA	Vic	(1890-)
» Filomena CORBÍ	Balaguer	(-)
» Josepa NEMESIO	P. València	(1894-1894)
» Eudalva PALOU	Ripoll	(1888-)
» Joaquina PORTALES	Vinarós	(1889-)

Ger. Anna GARCÉS	València	(1892-)
» Concepció ARQUÉS	S. Baudili Ll.	(1892-)
» Dolors FRANCH	La Sellera	(1891-1896)
» Josepa DALMAU	Moià	(1894-)
» Pilar RIBELLES	Castelló de la Plana	(1895-)
— Comunitat de l'any 1905:		
Sup. Margarida DUCH	Lobelles	(1904-)
Ger. Dolors TOMÀS	Valls	(1902-)
» Pilar DALMAU	Moià	(1896-)
» Manuela CORTE	Vic	(1889-)
» Dolors SERRA	Mataró	(1898-)
» Rosa HOMS	Centelles	(1901-)
» Josepa PUIG	Sta. Eulàlia	(1902-)
» Teresa ROCA	Barcelona	(1902-)
» Mercè PELLÍS	Barcelona	(1902-)
— Comunitat de l'any 1910:		
Sup. Eudalda PALOU	Ripoll	(1888-1909)
Ger. Teresa FUSTER	Vic	(1898-)
» Manuela CORTO	Vic	(-)
» Filomena CORBÍ	Balaguer	(-)
» Trinitat LATORRE	Alcoi	(1907-)
» Dolors FRANCH	Onda	(1896-)
» Concepció CASES	Ripoll	(-)
» Maria COROMINES	Arbúcies	(1909-)
» Montserrat PUJOL	Tarragona	(-)
» Maria OLIART	Terrassa	(1908-)
» Carme SERRA	Montblanc	(1909-)
» Dolors MARCET	Monistrol M.	(1909-)
» Francesca SOLSERRALL	Manresa	(-)
— Comunitat de l'any 1915:		
Sup. Loreto AZCOITIA	Azcoitia	(1914-)
Ger. Filomena GARBÍ	Balaguer	(1897-)
» Manuela COSTA	Vic	(1888-)
» Elisa MARTORELL	Vilafranca P.	(1912-)
» Maria CASAS	Ripoll	(1907-)
» Inés JOHERA	Llagostera	(1910-)
» Isabel COROMINES	Arbúcies	(1907-)
» Assumpta OLIART	Terrassa	(1907-)
» Antònia ROIG	Castelló de la Plana	(1912-)
» Lurdes NADAL	Miralcamp	(1911-)
» Pilar CAPELL	Castellbisbal	(1912-)
» Dolors FRANCH	Onda	(1894-)
» Magdalena RIERA	Palou (Bar.)	(1913-)

FONTS CONSULTADES PER A L'ELABORACIÓ DELS APÈNDIX:

- A.H.C.T. (Arxiu Històric Comarcal Tàrraga):
 - Padró Municipal d'habitants. Tàrraga 1868.
 - Padró Municipal d'habitants. Tàrraga 1875.
 - Cens d'habitants. Tàrraga 1889.
 - Padró Municipal d'habitants. Tàrraga 1898.
 - Padró Municipal d'habitants. Tàrraga 1905.
 - Cens d'habitants. Tàrraga 1910.
 - Padró Municipal d'habitants. Tàrraga 1915.
 - Documents diversos.
- A.C.S.J. (Arxiu del Col·legi Sant Josep):
 - «Memoria de la fundación del Colegio San José de la presente ciudad de Tàrraga (1884-1909)».
 - Documents diversos.
- VV.AA., *Cent anys d'Escola Pia a Tàrraga 1884-1984*, A. G. Camps, Tàrraga, 1986. «L'Escola Pia a Tàrraga», per Josep BABURÉS i CARRERA, escolapi, pp. 67-171.
- ALONSO FERNÁNDEZ, Anna Maria, *Historia Documental de la Congregación de las Hermanas Carmelitas de la Caridad, Volumen II*. E. Vedruna, Vitoria, 1971.